

Monika Klejnowska

**PYTANIE PRAWNE DO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI
WSPÓLNOT EUROPEJSKICH W SPRAWIE KARNEJ**

1. Wprowadzenie

Od 1 maja 2004 r. sędzia polski stał się również sędzią europejskim, który zobowiązany jest respektować system prawny Unii Europejskiej. Stosowanie unijnych norm prawnych przez polski sąd karny może nastręczać niekiedy sporo trudności. Polski sąd karny nie jest jednak zupełnie osamotniony w dokonywaniu interpretacji na gruncie niejednokrotnie bardzo skomplikowanej materii prawa unijnego. Z pomocą może mu przyjść bowiem Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (w opracowaniu posługiwać się będę też skrótem ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości), do którego sąd może wystąpić z pytaniem prawnym w razie wątpliwości dotyczących znaczenia norm prawa wspólnotowego.

Interesująco wygląda problem wykorzystywania instytucji wystąpienia do Trybunału z pytaniem o znaczeniu prejudycjalnym dla rozpoznawanej sprawy karnej. Zawężenie tematu do zagadnień dotyczących kierowania pytań prawnych do ETS wyłącznie do spraw karnych nie jest przypadkowe. Problematyka w tym zakresie jest wystarczająco złożona. Ponadto wyraźne odrębności procesu karnego od innych rodzajów procedur (cywilnej, administracyjnej) uzasadniają wyróżnienie zagadnienia ujętego w tytule. Problem jest godny uwagi także dlatego, że dotychczas polskie sądy karne niezbyt często kierowały pytanie prawne do Trybunału Sprawiedliwości. Warto więc chociażby przybliżyć wspomnianą instytucję oraz zastanowić się nad jej znaczeniem dla polskiego procesu karnego, a także prześledzić tryb procedowania w przedmiocie udzielania odpowiedzi na pytanie prawne oraz wskazać i wyjaśnić kwestie sporne i trudności, które na swej drodze może napotkać zarówno sąd karny występujący z pytaniem prejudycjalnym, jak i Trybunał Sprawiedliwości, do którego takie pytanie zostało skierowane.

Temat dotyczący skierowania i rozpoznawania przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich pytań prawnych jest niezwykle obszerny i nie można go wyczerpująco omówić w ramach jednego artykułu. Z

tego powodu zagadnienie to zostanie zaprezentowane w dużej mierze przez pryzmat jednej z kwestii o zasadniczym znaczeniu dla problematyki wydawania przez ETS orzeczeń prejudycjalnych, jaką są wzajemne relacje między sądem krajowym a Trybunałem Sprawiedliwości. Przecież zakres rozpoznania sprawy przez sąd krajowy niewątpliwie determinuje zakres rozpoznania sprawy przed Trybunałem w konkretnej sprawie karnej, gdy wpłynął do niego wniosek zawierający pytanie prawne. Europejski Trybunał Sprawiedliwości nie powinien rozpoznawać takiego wniosku nie tylko w zakresie wykraczającym poza żądanie skierowane przez sąd krajowy, ale także nie może on bez żadnego normatywnego upoważnienia wychodzić poza granice rozpoznania sprawy w danej sprawie karnej toczącej się przed sądem krajowym, a w szczególności ignorować karnoprocesowe przepisy krajowe normujące kwestie leżące poza kompetencjami ustawodawczymi Wspólnoty. Właściwe ustalenie granic rozpoznania sprawy przed Trybunałem rozpoznającym wniosek zawierający pytanie prawne pochodzące od krajowego sądu karnego może się niekiedy komplikować. Skłania to do podjęcia chociażby próby znalezienia rozwiązania problemów albo przynajmniej ich zasygnalizowania także z tego względu, aby uświadomić sobie owe ważne kwestie, które nie tylko obecnie, ale i w przyszłości mogą pojawiać się w sprawach karnych przed sądami polskimi w przypadku wystąpienia do ETS z pytaniem prawnym.

W artykule będą zatem poruszane szczególnie zagadnienia dotyczące granic kognicji Trybunału w powiązaniu z granicami kognicji polskiego sądu karnego kierującego pytanie prawne, zwłaszcza tymi wyznaczonymi przez przepisy prawa krajowego leżące poza sferą ustawodawstwa Wspólnoty Europejskiej. Pominiemy natomiast szczegółową analizę kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich wynikających z norm traktatowych przesądzających w sposób abstrakcyjny o przedmiotowym zakresie rozpoznania sprawy przez Trybunał. Istotny w niniejszych rozważaniach będzie więc wpływ zakresu kognicji polskiego sądu karnego na zakres kognicji Trybunału w konkretnej sprawie karnej oraz rozważenie, czy i w jakim stopniu Trybunał musi (odpowiadając na pytanie prawne sądu krajowego) brać pod uwagę unormowania procesowe zastrzeżone wyłącznie dla ustawodawcy krajowego. Dodatkowo zaznaczyć trzeba, że przy okazji omawiania tych zagadnień nie uda się uniknąć rozważań na temat znaczenia orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dla rozstrzygnięć zapadających w polskim procesie karnym, zwłaszcza w kontekście dążeń do ujednolicenia orzecznictwa sądowego w państwach członkowskich na tle norm prawa unijnego.

2. Podstawy prawne postępowania prejudycjalnego

Podstawy prawne wystąpienia sądu krajowego do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z pytaniem prejudycjalnym ujęto w:

- art. 35 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE), który dotyczy III filaru, czyli współpracy policyjnej i sądowej (tzw. procedura dobrowolna);
- art. 234 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE), który dotyczy I filaru z pominięciem tytułu IV Traktatu (tzw. procedura główna);
- art. 68 TWE dotyczącym I filaru obejmującego kwestie wskazane w tytule IV, czyli problematyki wizowej azylowej, migracji i innych polityk związanych ze swobodnym przepływem osób¹.

Sądy polskie orzekające w sprawach karnych mogą korzystać z trybu art. 234 i 68 TWE, gdyż tylko pozornie unormowania prawne z obszaru I filaru nie mają związku z prawem karnym. Nieraz interpretacja jakiegoś przepisu określającego typ czynu zabronionego konieczna będzie w kontekście norm unijnych, których rozumienie może nastroczać trudności sądowi krajowemu. Na przykład w razie badania sprawy o przestępstwo z art. 183 §1 k.k. polegające na postępowaniu z substancjami niebezpiecznymi oraz odpadami wbrew przepisom konieczne może okazać się również zweryfikowanie całego trybu postępowania z owymi substancjami i odpadami nie tylko pod kątem regulacji polskich², ale też unijnych normujących gospodarkę odpadami³. Znamiona „wbrew przepisom” użyte w art. 183 §1 k.k. w odniesieniu do odpadów należy interpretować między innymi według unijnego rozporządzenia nr 259/93/EWG z 1 lutego 1993 r. w sprawie nadzoru i kontroli przesyłania odpadów w obrębie, do Wspólnoty oraz poza jej obszar⁴. Podobnie będzie w razie rozpatrywania spraw związanych z popełnieniem przestępstw dotyczących nielegalnego przekraczania granicy państwowej czy nielegalnego pobytu na terytorium RP. Tu może zrodzić

¹ Traktat o Unii Europejskiej (Maastricht, 7 lutego 1992 r., Dz.Urz. WE 1992 C 191) uwzględniający **Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską oraz niektóre związane z nimi akty prawne**, Nicea, 26.02.2001 Dz.Urz. WE 2001 C 80, s. 1. Akty podstawowe prawa Unii Europejskiej, Dziennik Ustaw, Załącznik nr 2 do nru 90, 30.04.2004, poz. 864, t. II, s. 660 oraz Traktat z Aten, podpisany w dniu 16 kwietnia 2003 r. (Dz.Urz. UE z 29.12.2006 r. C 321 E/1). Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 24 grudnia 2002 r. C 325). Por. także art. 19 ust. 3 lit. b zawarty w wersji skonsolidowanej Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE z 09.05.2008 r. C 115/13) oraz art. 267 zawarty w wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE z 09.05.2008 r. C 115/47) uwzględniające Traktat z Lizbony z 13.12.2007 r. (Dz.Urz. UE 2007 C 306). Nie jest wykluczone, że podstawa do wystąpienia z pytaniem prawnym do ETS będzie zawarta w przepisach szczególnych. Por. A. Muszyński, *Za złe stosowanie prawa wspólnotowego odpowiedzialność poniesie państwo. Sędziowie będą pytać*, „Rzeczpospolita” 2003, nr 283, s. C4.

² J. Barcz, *Prawo Unii Europejskiej*, Bielsko-Biała 2004, s. 311–314.

³ O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 557; A. Lipiński, *Elementy prawa ochrony środowiska*, Kraków 2000, s. 15–17; A. Streżyńska, *Ochrona środowiska w Polsce na tle regulacji europejskich. Gospodarka odpadami*, Warszawa 2000, s. 106–153.

⁴ Dz.Urz. WE L 30 z 06.02.1993 z późn. zm.

się pytanie prawne związane z interpretacją przepisów normujących kwestie wizowe, emigracyjne, azylowe i inne związane ze swobodnym przepływem osób.

Na podstawie art. 35 TUE Trybunał jest właściwy do orzekania w trybie prejudycjalnym o ważności i wykładni decyzji ramowych i decyzji, wykładni konwencji sporządzonych na mocy tytułu VI TUE oraz ważności i wykładni środków wykonawczych do tych konwencji. Skorzystanie z tego trybu przez sądy krajowe zależy od tego, czy dane państwo członkowskie zadeklarowało uznanie właściwości ETS do orzekania we wspomnianym zakresie. Na podstawie art. 35 TUE Trybunał Sprawiedliwości dokonuje wykładni tzw. prawa wtórnego⁵. Z kolei na podstawie art. 234 TWE Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania w trybie prejudycjalnym:

- o wykładni Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską,
- o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje Wspólnoty oraz Europejski Bank Centralny (EBC),
- o wykładni statutów organów utworzonych aktem Rady, gdy te statuty to przewidują.

W przypadku gdy pytanie z tym związane jest podniesione przed sądem państwa członkowskiego, sąd ten może, jeśli uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania. W przypadku gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości. W trybie art. 234 Trybunał Sprawiedliwości nie jest zobowiązany do udzielania odpowiedzi na pytania dotyczące umów międzynarodowych zawieranych przez poszczególne państwa członkowskie, a także przepisów prawa wewnętrznego państw członkowskich ustanowionych w wykonaniu przepisów prawa wspólnotowego. Pytanie nie może też dotyczyć przepisów prawa wewnętrznego, ich wykładni, nieobowiązywania czy zgodności z prawem wspólnotowym⁶. Zgodnie z art. 68 TWE przepis art. 234 stosuje się także do tytułu IV TWE, gdy pytanie prawne w sprawie wykładni tego tytułu lub ważności i wykładni aktów przyjętych

⁵ Por. *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, red. K. Lankosz, Warszawa 2003, s. 440; *Traktat o Unii Europejskiej. Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z komentarzem*, red. Z. Brodecki, Warszawa 2002, s. 91–92, 484–485; J. Justyński, *Instytucje i porządek prawny Unii Europejskiej na tle tekstów prawnych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Toruń 2003, s. 169.

⁶ A. Wróbel, *Pytania prawne sądów państw członkowskich Unii Europejskiej wnoszone do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości na podstawie art. 234 TWE* [w:] *Sąd Najwyższy wobec prawa i praktyki Unii Europejskiej*, red. W. Sanetra, Wrocław 2003, s. 54–61 i cytowane tam orzecznictwo ETS. Patrz też: H. Maroń, *Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych według projektu Konstytucji Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 4, s. 102–103

przez instytucje Wspólnoty na podstawie tytułu IV jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego. Jeżeli sąd ten uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości o rozpatrzenie tego pytania. Trybunał nie jest jednak właściwy w tej sytuacji do orzekania w sprawie środków lub decyzji podjętych na podstawie art. 62 pkt 1 TWE dotyczących utrzymania porządku publicznego i ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego.

3. Podmioty uprawnione do wystąpienia z pytaniem prawnym

Z pytaniem do ETS może wystąpić sąd krajowy (z inicjatywą do sądu krajowego w kwestii wystąpienia z pytaniem prawnym może zwrócić się strona postępowania trwającego przed tym sądem, która samodzielnie nie może skierować pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości, albo sąd ten sam może podjąć decyzję o skierowaniu pytania do ETS z urzędu⁷), w tym także polski Trybunał Konstytucyjny. Uprawnienie takie nie przysługuje natomiast sądowi międzynarodowemu ani sądowi organizacji międzynarodowej, chyba że funkcjonuje on jako sąd krajowy. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich przyjmuje się, że o tym, czy dany organ będzie miał prawo zwrócić się z zapytaniem prawnym do ETS, nie powinno decydować wyłącznie kryterium sprawowania funkcji sądowej. Poza nim Trybunał zwrócił uwagę na takie kryteria jak: niezależność organu, kontrydiktoryjność postępowania (choć w tym względzie dopuszcza się pewne wyjątki), powstanie danej instytucji na podstawie prawa (ustawy) i jej stałe funkcjonowanie (a więc nie na podstawie umowy stron i nie tylko na potrzeby jednostkowego sporu), obligatoryjność postępowania, orzekanie polegające na stosowaniu przepisów prawa (a nie na podstawie reguł słuszności), udział władz publicznych w powołaniu i sprawowaniu nadzoru nad daną instytucją oraz wiążący charakter jej rozstrzygnięć. W świetle takich tez sformułowanych przez Trybunał w literaturze wyrażono pogląd, że jako organ sądowy mógłby zostać zakwalifikowany – w pewnych sytuacjach – również polski prokurator (także wówczas, gdy rozpoznaje zażalenie). Pomimo braku pewnych wskazanych kryteriów, np. kontrydiktoryjności, która w postępowaniu przygotowawczym ustępuje miejsca zasadzie inkwizycyjności i tajności, organ może ostatecznie być zakwalifikowany jako sąd po szczegółowej analizie posiadanych właściwości, umiejscowienia w krajowym systemie prawnym, reguł procedury i

⁷ Por. pkt 10 Noty informacyjnej dotyczącej składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym (Dz.Urz. UE z 11.06.2005 r. C 143/01).

orzekania oraz możliwości kwestionowania wydawanych rozstrzygnięć⁸. Z pytaniem do ETS może wystąpić polski Sąd Najwyższy lub Trybunał Konstytucyjny⁹, gdy rozpoznają przekazane im przez sąd krajowy skierowane do nich pytanie prawne.

4. Zakres pytania prawnego do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich

Treść pytania prawnego niewątpliwie zdeterminuje zakres rozpoznania sprawy przez Trybunał Sprawiedliwości. Trybunał ten w sprawie Foglia v. Novello określił warunki, którym powinna odpowiadać treść pytania prawnego. Są one następujące:

- sąd państwa członkowskiego powinien wskazać powody, dla których udzielenie odpowiedzi przez ETS jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy (głównej), chyba że wynika to jasno z zebranych w sprawie materiałów i dowodów;
- sąd państwa członkowskiego powinien przedstawić kontekst sprawy, którego dotyczy wykładnia prawa wspólnotowego dokonywana przez ETS; w przypadku gdy dla udzielenia odpowiedzi istotne są przepisy prawa wewnętrznego państwa członkowskiego, sąd powinien wypowiedzieć się jasno co do tego prawa;
- sąd państwa członkowskiego powinien ustalić podstawę faktyczną i rozstrzygnąć wątpliwości dotyczące prawa wewnętrznego¹⁰.

Orzeczenie to jest dobrym punktem wyjścia dla ukazania wzajemnych relacji między kognicją polskiego sądu kierującego pytanie prawne a kognicją Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, udzielającego na to pytanie odpowiedzi. Przy czym zaznaczmy, że przecież sąd karny w I instancji orzeka w podmiotowych i przedmiotowych granicach określonych przez akt oskarżenia. Z kolei dla postępowania przed krajowym sądem odwoławczym charakterystyczne jest to, że co do zasady orzeka on w granicach środka

⁸ I.C. Kamiński, *Wymiar sprawiedliwości we Wspólnocie Europejskiej. Praktyczny komentarz i przepisy*, Warszawa 2004, s. 70–72; M. Szpunar, *Organy uprawnione do składania wniosku o wydanie orzeczenia wstępnego w trybie art. 177 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 7, s. 60.

⁹ Sądem uprawnionym do składania wniosku o wydanie orzeczenia wstępnego może być Trybunał Konstytucyjny również wtedy, gdy akurat zajmuje się sprawą karną z powodu skierowanego do niego pytania prawnego lub skargi indywidualnej. Por. A. Zawadzka, M. Taborowski, *O procedurze orzeczeń wstępnych i stosowaniu prawa wspólnotowego*, „Palestra” 2003, nr 9–10, s. 215.

¹⁰ Orzeczenie w sprawie Foglia v. Novello z 16.12.1981 r. 104/1–9. Por. też A. Wróbel, *Pytania prawne...*, s. 65.

odwoławczego (art. 433 §1 k.p.k.¹¹). Sąd orzekający w I instancji oraz sąd rozpostrujący zwyczajny bądź nadzwyczajny środek zaskarżenia w sprawie karnej przed zwróceniem się do ETS w formie pytania prawnego powinien wziąć pod uwagę wszelkie krępujące go w orzekaniu ograniczenia ustanowione w kodeksie postępowania karnego w formie nakazów oraz zakazów (m.in. patrz: art. 433–440, 452, 454, 455, 523, 536, 545 §1 k.p.k.). Odpowiedź na pytanie musi bowiem pozostawać w związku z rozstrzygnięciem sprawy. Gdyby odpowiedź z uwagi na te ograniczenia, mające niejednokrotnie charakter gwarancyjny (np. zakaz *reformationis in peius*), okazała się nieprzydatna, to znaczyć by mogło, że najprawdopodobniej niepotrzebnie w ogóle zwracano się z pytaniem prawnym.

W zależności od tego, na jakiej podstawie prawnej pytanie prejudycjalne jest formułowane i od jakiego sądu pochodzi, wystąpienie z tym pytaniem jest uprawnieniem lub obowiązkiem sądu. Sąd nie powinien jednak zwracać się z takim pytaniem, nawet gdy jest zobligowany, jeżeli dane zagadnienie jest zasadniczo identyczne ze sprawą już rozstrzygniętą wcześniej przez ETS lub gdy właściwe zastosowanie przepisu jest tak oczywiste, że nie pozostawia racjonalnych wątpliwości albo też gdy dane zagadnienie nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, czyli kiedy jakakolwiek odpowiedź na pytanie nie może w żaden sposób wpłynąć na wynik sprawy. W tym ostatnim przypadku wejść mogą w grę na przykład również między innymi ograniczenia sądu odwoławczego w orzekaniu. Jeśli z uwagi na te ograniczenia (np. zakaz *reformationis in peius*) odpowiedzi na pytanie nie można byłoby wykorzystać dla rozstrzygnięcia sprawy, to dochodzi właśnie do sytuacji, gdy odpowiedź na pytanie nie może wpłynąć na wynik sprawy.

Pytanie prejudycjalne należy kierować dopiero na takim etapie postępowania, w którym sprawa została już dostatecznie wyjaśniona pod względem faktycznym i prawnym. Dopiero bowiem wówczas można z reguły ocenić, czy i jakie ewentualnie przepisy prawa UE trzeba mieć na uwadze przy rozstrzyganiu sprawy oraz jakie są granice rozpoznania sprawy i orzekania w postępowaniu przed karnym sądem krajowym. Bardzo często pytanie prawne będzie formułowane dopiero po przeprowadzeniu, choćby w części, ewentualnego postępowania dowodowego w procesie karnym. Pytanie prawne powinno być formułowane w sposób zwięzły, jasny i zrozumiały. Wystąpienie z pytaniem należy uzasadnić. Uzasadnienie powinno zawierać zwięzły opis stanu faktycznego w sprawie, przedstawienie motywów, które skłoniły sąd do zadania pytania, a w razie potrzeby także przytoczenie stanowisk stron. Sąd może też według swego uznania przesłać Trybunałowi kopie najistotniejszych kart sprawy¹².

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (DzU nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

¹² Dane na stronie internetowej: http://www.ms.gov.pl/ue_koop/prejudycjalne_faq.shtml

Nie powinno więc być wątpliwości, że sąd krajowy, dopiero będąc w pełni świadomy wszelkich ograniczeń, także, a może przede wszystkim tych wyznaczających jego zakres kognicji, może wystąpić do ETS z pytaniem prawnym. Niewykluczone, że z uzasadnienia pytania czy z przesłanych Trybunałowi dokumentów z akt indywidualnej sprawy karnej zawisłej przed sądem krajowym wynikać będzie wyraźnie zakres skrzepowania tego sądu dotyczący rozpoznania sprawy. Sąd krajowy powinien zadbać o to, aby jego decyzja o wystąpieniu z pytaniem prawnym zawierała wszystkie niezbędne informacje, także te, które dotyczą zakresu kognicji sądu i jego ewentualnych ograniczeń w rozpoznaniu sprawy oraz orzekaniu, a które w danej sytuacji mogą mieć wpływ na udzielenie odpowiedzi w przedmiocie zadanego Trybunałowi Sprawiedliwości pytania prawnego. Krany sąd krajowy może nie tylko te ograniczenia sygnalizować, ale nawet wyraźnie zwrócić się do Trybunału, aby przy odpowiedzi na pytanie prawne wziął je pod uwagę. Trybunał nie ma jurysdykcji w zakresie interpretacji prawa krajowego czy też oceniania jego ważności, a decyzja o tym, że to właśnie konkretne przepisy prawa wspólnotowego (o których wykładnię czy ocenę ważności zwrócono się do ETS z pytaniem prawnym) mają w sprawie zastosowanie, należy do sądu krajowego¹³. Jednakże Trybunał nie powinien pozostawać obojętny wobec zakresu ograniczeń sądu krajowego sygnalizowanych w postanowieniu o wystąpieniu z pytaniem prawnym, w szczególności wtedy, gdy ograniczenia te mają bezpośredni związek z istotą pytania. Trybunał interpretuje albo ocenia ważność tylko i wyłącznie prawa wspólnotowego. Niewykluczone jednak, że interpretacja lub ocena ważności prawa unijnego nastąpi w kontekście prawa krajowego właśnie po to, aby dana odpowiedź była rzeczywiście przydatna w rozstrzygnięciu sprawy. Nie zawsze na tle powstałego zagadnienia dotyczącego interpretacji czy ważności normy prawa unijnego sąd krajowy (zwłaszcza sąd odwoławczy), nawet po rzetelnym zbadaniu sprawy, uzyska pewność, że wybrany sposób odpowiedzi ETS na pytanie prawne nie będzie po jego uwzględnieniu w indywidualnej sprawie kolidował z ograniczeniami sądu krajowego, który ma wytyczone ramy rozpoznania sprawy.

Udzielając odpowiedzi na pytanie prawne dotyczące norm unijnych w kontekście przepisów prawa krajowego, Trybunał nie dokonuje jednak wykładni czy oceny ważności tych przepisów, ale przyjmuje je za obowiązujące (czy nieobowiązujące) bez dyskusji co do ich interpretacji.

Dodajmy jeszcze, że po to, aby nie narażać Trybunałowi Sprawiedliwości jakichś problemów w zakresie rozumienia stanu prawnego indywidualnej sprawy karnej zawisłej przed sądem odwoławczym, potrzebne może okazać się uprzednie wystąpienie przez ten sąd karny z pytaniem prawnym do organów krajowych – Sądu Najwyższego lub Trybunału Konstytucyjnego. Orzeczenie wydane w trybie

¹³ Por. pkt 5 Noty informacyjnej dotyczącej składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym.

odpowiedzi na pytanie prawne stanowi wiążącą i powszechnie stosowaną interpretację prawa. Krajowy sąd odwoławczy po uzyskaniu odpowiedzi na postawione przez siebie pytanie będzie więc mógł rozstrzygnąć sprawę, uwzględniając interpretację przepisów prawa wspólnotowego dokonaną przez ETS.

5. Kognicja sądu krajowego a kognicja Trybunału Sprawiedliwości

Przy próbie określenia, jakie są wzajemne relacje między kognicją ETS a kognicją sądu krajowego, który zwrócił się do Trybunału z pytaniem prawnym, nie wolno zapominać o nader istotnej kwestii. Zasadniczym celem instytucji pytań prejudycjalnych jest zapewnienie jednolitej wykładni stosowanego prawa wspólnotowego. Cechą prawa wspólnotowego jest to, że wywołuje ono bezpośredni skutek oraz ma pierwszeństwo przed wewnętrznym prawem państwa członkowskiego¹⁴. Europejski Trybunał Sprawiedliwości, udzielając odpowiedzi na pytania sądów państw członkowskich, zapobiega dokonywaniu przez te sądy wykładni prawa wspólnotowego w oparciu o reguły i dyrektywy interpretacyjne powstałe na gruncie własnej tradycji prawnej i własnej dogmatyki prawa¹⁵. Zatem można zaryzykować tezę, że jednolitości wykładni prawa wspólnotowego może niekiedy nie sprzyjać jej dokonywanie z uwzględnieniem unormowań prawnych państwa członkowskiego, pozostawionych do unormowania dla ustawodawcy krajowego, którego sąd wystąpił do Trybunału z pytaniem prawnym¹⁶.

¹⁴ Więcej na ten temat patrz: M. Perkowski (red.), *Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2003, s. 202

¹⁵ R. Skubisz, *Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Warszawa 2003, s. 14–15.

¹⁶ Naturalnie trzeba odróżnić sytuację, gdy podczas odpowiedzi na pytanie prawne sądu krajowego Trybunał dokonuje wykładni prawa wspólnotowego przy uwzględnieniu unormowań krajowych od sytuacji, gdy regulacje zawarte w prawie krajowym określające zakres kognicji sądu uniemożliwiają uwzględnienie odpowiedzi na pytanie prawne udzielonej przez Trybunał w ramach tej kognicji. Wspomniano już, że szczególne krajowe regulacje prawne, narzucające sądowi karnemu, zwłaszcza sądowi odwoławczemu, pewne ograniczenia co do zakresu rozpoznania sprawy i orzekania, mogą przesądzać o tym, że wystąpienie z pytaniem prawnym do ETS jest niepotrzebne, bo z uwagi na owe ograniczenia odpowiedź na pytanie nie będzie mogła i tak mieć wpływu na rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem karnym. Ograniczenia te mogą zatem stanąć na przeszkodzie rozpatrzeniu przez ETS skierowanego pytania prejudycjalnego, ale w żadnym razie nie mogą skłaniać go do dokonania wykładni urągającej wszelkim regułom interpretacyjnym. Gdyby ani Trybunał, ani też sąd krajowy w chwili wystąpienia do Trybunału z pytaniem nie dostrzegał, że odpowiedź na pytanie nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy z uwagi na unormowania proceduralne zawarte w prawie krajowym, i ETS sformułowałaby odpowiedź na pytanie prawne, to sąd krajowy, który po otrzymaniu odpowiedzi zorientowałby się, iż odpowiedź na pytanie jest nieprzydatna w sprawie karnej, po prostu musiałby wybrać takie rozstrzygnięcie sprawy karnej, które nie jest oparte na prawie wspólnotowym, podlegającym

Jeśli sąd krajowy uczyni przepis prawa wspólnotowego podstawą swego rozstrzygnięcia w sprawie indywidualnej, ignorując wykładnię dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości w odpowiedzi na zadane przez ów sąd pytanie prawne, to narazi się na odpowiedzialność na podstawie art. 226 za naruszenie zobowiązań przyjętych na podstawie TWE. Jeśli z kolei sąd krajowy uszanuje wykładnię stosowanego przepisu prawa unijnego, ale orzekając w ten sposób naruszy przepisy prawa krajowego, to może narazić się na zarzuty pod adresem swego rozstrzygnięcia podnoszone przez strony w środку zaskarżenia uruchamiającym tryb kontroli nadzwyczajnej w procesie karnym bądź (gdy tryb już ten wykorzystano) w skardze indywidualnej do Trybunału Konstytucyjnego lub nawet do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Owszem w związku z bezpośrednim stosowaniem prawa wspólnotowego oraz tym, że prawo to ma pierwszeństwo przed prawem krajowym Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot

wykładni ETS prowadzącej do nieuwzględnienia skrępowania tego sądu prawem wewnętrznym. Odpowiedź na pytanie prawne udzielona przez Trybunał Sprawiedliwości wiąże bowiem sąd krajowy, o ile zdecyduje się on interpretowany przepis zastosować. Nie możemy tu natomiast mówić o związaniu w tym sensie, że odpowiedź Trybunału musi być uwzględniona, a interpretowany przepis musi stać się podstawą rozstrzygnięcia sądu krajowego (por. pkt 6 wspomnianej wcześniej noty informacyjnej). W takim wypadku dochodziłoby bowiem do naruszenia niezawisłości sądu krajowego. Rezygnacja z oparcia rozstrzygnięcia sądu krajowego w sprawie karnej na danym przepisie wspólnotowym musi być w konkretnym wypadku uprawniona (uzasadniona). Sąd krajowy nie może postępować w tym względzie zupełnie dowolnie. Natomiast rezygnacja z takiego przepisu byłaby zasadna na przykład właśnie wtedy, gdyby sąd krajowy został związany taką wykładnią przepisu wspólnotowego dokonaną przez Trybunał po rozpoznaniu pytania prawnego, której przyjęcie prowadziłoby do niemożności stosowania lub ograniczenia stosowania krajowych norm prawnych (w szczególności tych o charakterze gwarancyjnym) regulujących materię zastrzeżoną wyłącznie dla ustawodawcy krajowego. Interpretacja przepisu prawa wspólnotowego dokonana przez ETS nie może zatem krępować sądu krajowego poprzez narzucanie mu sposobu rozstrzygnięcia. Jeśli sąd krajowy po uzyskaniu odpowiedzi na zadane pytanie dalej wahałby się, czy można oprzeć rozstrzygnięcie sprawy karnej na interpretowanym przez ETS przepisie bez wyjścia poza granice orzekania, zwłaszcza w zwyczajnym lub nadzwyczajnym postępowaniu odwoławczym, zawsze może wystąpić z ponownym pytaniem do Trybunału, zwracając uwagę na swoje skrępowanie. Powtórne wystąpienie z pytaniem prawnym do Trybunału będzie uzasadnione, gdy:

- w ocenie sądu pytającego poprzednie orzeczenie nie jest wystarczające dla wyjaśnienia wszelkich wątpliwości dotyczących prawa wspólnotowego,
- sąd krajowy ma poważne trudności z wykładnią lub zastosowaniem orzeczenia,
- pojawiają się nowe wątpliwości rozumienia przepisów prawa wspólnotowego,
- sąd państwa członkowskiego rozważył nowe okoliczności, które mogą doprowadzić do wydania przez Trybunał orzeczenia o odmiennej treści niż poprzednie (A. Wróbel, *Pytania prawne...*, s. 67).

Te wszystkie podstawy, uzasadniające ponowne wystąpienie do ETS z pytaniem, mogą właśnie łączyć się z komplikacjami w orzekaniu związanymi z koniecznością ograniczenia się przez sąd odwoławczy do zakresu narzuconego przez środek zaskarżenia oraz przepis prawa wewnętrznego o postępowaniu odwoławczym.

Europejskich wielokrotnie w swych orzeczeniach podkreślał, że wykładnia prawa krajowego powinna być dokonywana w taki sposób, aby uniknąć konfliktu z prawem wspólnotowym. Musimy jednak ciągle pamiętać, że pewna sfera regulacji prawnych zastrzeżona jest tylko dla państwa członkowskiego, a wtedy one są jedynymi unormowaniami w danym zakresie i nie znajdują „odpowiednika” w prawie wspólnotowym. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, udzielając odpowiedzi na pytanie prawne zadane mu przez sąd krajowy, nie może tych regulacji krajowych uchylać czy ograniczać, gdyż wchodziłby w kompetencje zastrzeżone dla prawodawcy krajowego. W tym sensie wspomniane normy prawa krajowego mają „pierwszeństwo” przed prawem wspólnotowym, a konkretniej – przed wykładnią prawa wspólnotowego dokonywaną przez Trybunał (w ramach odpowiedzi na pytanie prejudycjalne) prowadzącą do ich uchylecia lub chociażby ograniczenia. Z tego względu w przytoczonym wcześniej orzeczeniu Trybunału podkreślono konieczność przybliżenia Trybunałowi przepisów prawa wewnętrznego kraju, którego sąd kieruje pytanie prawne, a w szczególności wyjaśnienie przez sąd krajowy wątpliwości związanych z jego stosowaniem. W orzeczeniu w sprawie *Guerrino Casati* Trybunał wyraźnie zaakcentował kwestie ograniczeń płynących z prawa karnego oraz procedury karnej państwa członkowskiego w odniesieniu do prawa wspólnotowego i stwierdził, że ustawodawstwo karne i zasady procedury karnej są dziedzinami, za które państwa członkowskie są ciągle odpowiedzialne. Prawo wspólnotowe ustanawia jednak pewne ograniczenia, które powinny być przez państwa członkowskie respektowane¹⁷. Trybunał uznał zatem możliwość ograniczenia kompetencji państw członkowskich w zakresie stosowania krajowego prawa karnego materialnego i procesowego. Tymczasem należy zwrócić uwagę, że ze względu na brak jednolitości w terminologii, zasadach dowodzenia, procedurach, sankcjach sama chęć do zastosowania narodowego prawa karnego w zgodzie z prawem wspólnotowym nie wystarcza¹⁸. Owszem prawo wspólnotowe może stać się barierą dla prawa narodowego, w tym prawa karnego procesowego, co wynika z zasady supremacji prawa wspólnotowego. Argument wykładni krajowego prawa karnego materialnego i procesowego w zgodzie z prawem wspólnotowym może stać się użytecznym narzędziem dla oskarżonych i ich obrońców, gdy chodzi o respektowanie gwarancji procesowych oskarżonego oraz uzyskanie jak najłagodniejszych sankcji karnych¹⁹. Wykorzystanie prawa wspólnotowego przeciwko prawu krajowemu i w ten sposób rozszerzenie stosowania prawa unijnego wydaje się zrozumiałe, gdy chodzi o respektowanie gwarancji procesowych stron postępowania

¹⁷ Por. orzeczenie w sprawie *Criminal Proceedings against Guerrino Casati*, 203/80, [1981] ECR 2595 oraz orzeczenie w sprawie *Banchero*, [1995] ECR I-4663.

¹⁸ A. Grzelak, *Unia Europejska a prawo karne*, Warszawa 2002, s. 125.

¹⁹ Por. D. Lasok, *Lasok & Bridge Law & Institutions of the European Union*, Butterworths, 1994, s. 314.

karnego, w tym oskarżonego. Czy jednak w taki sam sposób uprawnione jest rozszerzanie prawa wspólnotowego wyłącznie przy okazji jego interpretacji kosztem krajowych przepisów przyznających stronom procesu karnego te gwarancje (np. zakaz *reformationis in peius* w postępowaniu karnym odwoławczym – art. 434 §1 i 443 polskiego k.p.k.)²⁰? Zakaz *reformationis in peius* ograniczający sąd odwoławczy w pogarszaniu sytuacji oskarżonego zaliczyć trzeba do uznawanych w większości systemów prawnych, w tym w systemach prawnych państw członkowskich Wspólnoty, za fundamentalną gwarancję procesową oskarżonego. Naturalnie w różnych systemach prawnych różny może być zakres obowiązywania tego zakazu, szerszy lub węższy katalog wyjątków od niego przewidzianych, ale co do istoty regułę nie pogarszania losów oskarżonego w postępowaniu odwoławczym respektuje się od lat, gdyż mimo jej wad nie da się z niej po prostu zupełnie zrezygnować. Zatem wykładnia prawa unijnego, czy to dokonywana wprost przez sądy krajowe w procesie stosowania norm unijnych czy też, z uwagi na poważne wątpliwości, przez ETS, nie powinna prowadzić do kolizji z podstawowymi, powszechnie uznawanymi przez społeczności członkowskie zasadami prawa karnego materialnego i procesowego, a jeśli już do takiej kolizji dochodzi, to wydaje się, że nie można tu mówić o supremacji prawa wspólnotowego, ale stosować należy przepisy krajowe i przyznać, że w tym zakresie zachowana jest kompetencja państwa członkowskiego. Te dziedziny, które nie są unormowane prawem wspólnotowym, są zastrzeżone dla prawa krajowego. Prawo wspólnotowe i jego wykładnia dokonywana przez ETS nie może wypaczać modelu procedury uregulowanego w prawie wewnętrznym. Zmiana i dostosowywanie prawa krajowego do unijnego nie może być oparte na samej tylko wykładni prawa unijnego ETS, i to dokonywanej w odpowiedzi na pytanie prawne powstałe na tle konkretnego stanu faktycznego i prawnego sprawy indywidualnej zawisłej przed krajowym sądem karnym.

Trybunał Sprawiedliwości, dokonując wykładni prawa wspólnotowego w odpowiedzi na pytanie prawne karnego sądu krajowego, zmuszony jest brać pod uwagę unormowania karnoprocesowe wytyczające zakres kognicji sądu krajowego, a w szczególności unormowania o charakterze gwarancyjnym, przyznające uczestnikom procesu karnego (zwłaszcza oskarżonemu) pewne uprawnienia. W sprawie *Criminal proceedings against Daniel Bout* Trybunał stwierdził, że sąd karny nie może skazać oskarżonego na karę wyższą od tej

²⁰ Próba zunifikowania zasad prawa karnego w ramach Corpus Juris pozwala nam zauważyć, że uwzględniono swego czasu w tym projekcie katalog zasad podstawowych, takich jak: domniemanie niewinności, zasadę *in dubio pro reo*, zasadę proporcjonalności stosowanych środków przymusu i sądowej bezstronności. Ponadto w art. 27 ust. 3 CJ stanowi się, że w wypadku wniesienia odwołania przez skazanego sąd II instancji nie może orzec surowszej kary. Uwzględniono zatem zakaz *reformationis in peius* w jego klasycznej postaci.

Dane na stronie internetowej: europa.eu.int/comm/anti_fraud/green_papaer/corpus/pl

wymierzonej poprzednio w oparciu o akt prawny uznany za niezgodny z prawem wspólnotowym; wszyscy obywatele są chronieni w ten sam sposób przed obciążeniem lub wyznaczeniem kary, która oparta jest na okolicznościach niestanowiących przestępstwa w świetle prawa wspólnotowego²¹. Orzeczenie to nie dotyczy klasycznego zakazu *reformationis in peius*, ale widać na jego podstawie, że Trybunał przywiązuje jednak wagę do gwarancji prawnych oskarżonego. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości podkreśla się również, że sąd krajowy, w sprawach podlegających jego jurysdykcji, ma stosować prawo UE w całej jego rozpiętości, ale jednocześnie chronić uprawnienia przyznane jednostkom. Sąd jest zobowiązany do nieuwzględniania tych przepisów prawa krajowego, które mogłyby kolidować z prawem UE wtedy, gdy z uwagi na regulację prawa krajowego musiałby odmówić ochrony prawnej przyznanej jednostce na podstawie przepisów prawa unijnego²². Skoro zauważamy taką dbałość o gwarancje procesowe jednostki, to nie można przyzwalać na to, aby gwarancje te uszczuplać z uwagi na unormowania zawarte w prawie wspólnotowym dotyczące zresztą innej materii, kierując się ślepo zasadą, że prawo wspólnotowe ma pierwszeństwo przed prawem krajowym.

Można więc wysnuć wniosek, że stosowanie prawa wspólnotowego nie powinno prowadzić do kolizji z tymi unormowaniami krajowymi, które przyznają gwarancje prawne, w tym gwarancje procesowe jednostce, w ten sposób, że gwarancje te zostają uchylone lub ograniczone. Tam gdzie ustawodawcy krajowemu pozostawiono wyłączność na unormowanie pewnych kwestii, których nie reguluje już prawo wspólnotowe, i gdzie prawo wspólnotowe nie obliguje państwa członkowskiego do implementacji prawa unijnego, a w konsekwencji do zmiany swego prawa krajowego, musimy przyjąć, że ani żaden przepis prawa wspólnotowego, ani też żadna interpretacja któregośkolwiek przepisu prawa wspólnotowego nie może uchylać bądź ograniczać stosowania tych krajowych przepisów prawnych, zwłaszcza o charakterze gwarancyjnym dla obywateli, w tym uczestników procesu karnego. Taka reguła nie stwarza totalnego zagrożenia dla interpretowania przez ETS

²¹ Por. Orzeczenie w sprawie Criminal proceedings against Daniel Bout and BV I. Bout en Zonen, [1982] ECR 0381.

²² Patrz: D. Vaughan, *Prawa i ich ochrona w systemie Unii Europejskiej*, „Palestra” 2003, nr 9–10, s. 196–198; A. Knade-Plaskacz, *Pytania prejudycjalne do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawach czysto wewnętrznych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006, nr 1, s. 31; A. Zawidzka, *Zasada autonomii proceduralnej państw członkowskich a zapewnienie skuteczności prawa wspólnotowego w wewnętrznym porządku prawnym* [w:] *Prawo Unii Europejskiej w wewnętrznym porządku prawnym państw członkowskich*, red. M. Wędrychowski, Warszawa 2004, s. 115–124; A. Wentkowska, *Europejski Trybunał Sprawiedliwości i sądy krajowe*, Sosnowiec 2006, s. 105–106; T.T. Koncewicz, *W poszukiwaniu początku kreatywnej jurysprudencji Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Kilka retrospektywnych refleksji*, „Palestra” 2006, nr 3–4, s. 197–199.

jednego przepisu unijnego na tyle sposobów, ile istnieje państw członkowskich. Chodzi bowiem o zgodność prawa unijnego z pewnymi prawnymi zasadami fundamentalnymi uznawanymi przez społeczność europejską, które powinny inspirować tworzenie prawa wspólnotowego, a nie stanowić źródła konfliktu z tym prawem. Na takie kwestie powinien zwracać uwagę każdy biorący udział w składzie orzekającym Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości sędzia, który wzbogaca naradę nad ostatecznym orzeczeniem o udzieleniu odpowiedzi na zadane przez sąd krajowy pytanie prawne, prezentując swój punkt widzenia, który odzwierciedla zawsze w jakiejś części tradycję prawniczą i system prawny państwa, z którego pochodzi²³. W wydaniu orzeczenia biorą udział sędziowie reprezentujący różne systemy prawne i są oni w pełni świadomi, jakie relacje zachodzą między prawem wspólnotowym a wewnętrznymi systemami prawnymi krajów, z których pochodzą. Niewykluczone, że wybrane zostanie w odpowiedzi na pytanie prejudycjalne jakieś kompromisowe stanowisko, które nie przekreśli stosowania tych norm krajowych, które przyznają uprawnienia jednostkom. Ingerencja Trybunału, polegająca na udzielaniu odpowiedzi na pytania prejudycjalne, nie może prowadzić do podważania kompetencji krajowego prawodawcy, który wydał przepisy zastrzeżone dla sfery jego uprawnień, gdyż w tym zakresie brak odmiennych regulacji prawa wspólnotowego. Nie można za pomocą samej interpretacji przepisów przez ETS rozszerzać prawa wspólnotowego i zastępować tym trybu implementacji prawa unijnego do systemu krajowego²⁴.

Jak widać, problem gwarancji procesowych przedstawia się często jako najpoważniejszy mankament procesu integracyjnego w sprawach karnych²⁵. Skrępowanie sądu odwoławczego związane z niepogarszaniem co do zasady losu oskarżonego po zaskarżeniu orzeczenia wraz z ograniczeniem w sposób wyraźny w ustawie wyjątków od owej reguły, pozwalających na orzekanie w kierunku dla oskarżonego niekorzystnym, nadaje postępowaniu odwoławczemu gwarancyjny charakter. Przyjęte ze wspólnej tradycji państw członkowskich ogólne zasady prawa, a w szczególności tzw. prawa podstawowe, niezapożyczone przez Unię bezpośrednio, a jedynie „szanowane” przez nią jako podstawowe prawa człowieka wywodzące się jeszcze z Europejskiej Konwencji

²³ T.T. Koncewicz, *O wyrokach Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, „Palestra” 2003, nr 9–10, s. 203.

²⁴ Por. T.T. Koncewicz, *Sędzia i prawodawca we wspólnotowym systemie prawnym*, „Palestra” 2005, nr 9–10, s. 150–152; idem, *Zakaz „nadużycia prawa” w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, „Palestra” 2006, nr 5–6, s. 261.

²⁵ A. Górski, A. Sakowicz, *Bariery prawne integracji europejskiej w sprawach karnych*, Forum Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne UE. Materiały Robocze 3/05, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2005, s. 7.

o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.,²⁶ powinny skłaniać Trybunał do respektowania tych praw przy okazji interpretacji prawa wspólnotowego. Sąd rozpoznający sprawę karną może stosować przepisy wspólnotowe, ale niejednokrotnie będzie to czynił w kontekście trybu procesowego leżącego poza zakresem *aquis communautaire*, a podlegającego wyłącznie prawu krajowemu. Krytycznie należy ocenić rozwiązanie, zgodnie z którym dla uniknięcia różnic interpretacyjnych w przyszłości wobec każdego przepisu prawa unijnego należy stosować jednolitą wykładnię, bez względu na okoliczności, w których ma on zastosowanie. Trybunał Sprawiedliwości mógłby wtedy ingerować praktycznie nieograniczenie w prawo wewnętrzne danego kraju i rozszerzać prawo wspólnotowe bez żadnych przeszkód. Przecież wielu zagadnień prawo wspólnotowe nie reguluje, gdyż pozostawiono te kwestie celowo poza kompetencjami Wspólnoty. ETS musi zatem przychylnie i elastycznie podchodzić do interpretacji przepisu w omawianej sytuacji. Jednocześnie osiągnąć to może w pełni tylko wtedy, gdy w dialogu prejudycjalnym będzie miał partnera (sąd krajowy) w pełni świadomego swych uprawnień i obowiązków oraz potrafiącego umiejętnie wykorzystać instytucję orzeczeń wstępnych²⁷.

Prawo do określenia pytań prawnych do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości przyznane sądom państwa członkowskiego nie może być ograniczane przez strony postępowania karnego zawisłego przed sądem odwoławczym. Strony nie mogą zmieniać brzmienia pytania prawnego lub samym złożeniem oświadczenia zahamować skierowania tego pytania do Trybunału, twierdząc, że podnoszone zagadnienie nie ma związku z postępowaniem²⁸. Sam Trybunał nie może rozszerzyć swej kognicji i orzekać na podstawie tych unormowań prawa krajowego, które stosuje chociażby polski karny sąd odwoławczy, a które obligują go do orzekania z urzędu niezależnie od granic środka zaskarżenia. Natomiast Trybunał sam decyduje, w jakiej kolejności udziela odpowiedzi na poruszone w pytaniu prawnym zagadnienia,

²⁶ Tekst opublikowany w DzU z 1993 r. nr 61, poz. 284.

²⁷ Orzeczenie wstępne nie zostanie wydane, gdy Trybunał uzna, że sąd krajowy przedstawił mu zbyt mało informacji na temat stanu faktycznego czy prawnego, co wskazuje, że nie można interpretować norm unijnych w oderwaniu od okoliczności konkretnej sprawy. Jeśli więc Trybunał dostrzeże, że pewne kwestie zastrzeżono dla unormowania krajowego (np. zakaz *reformationis in peius*), a nie wspólnotowego i interpretacja prowadziłaby wyraźnie do kolizji tych dwóch systemów prawnych (a wspólne tradycje kontynentalne przy interpretacji są niewystarczające), to może odrzucić wniosek, uznając, że pytanie prawne wykazuje brak relewantności, podobnie jak w przypadku, gdy sąd krajowy sformułowałby pytanie hipotetyczne niemające rzeczywistego związku ze sprawą karną przed sądem krajowym.

²⁸ Orzeczenie w sprawie *Hessische Knapschaft v. Maison Singer et Fils* 44/65 Zb.Orz. 1965 s. 965 cytuję za: W. Czapliński, R. Ostrihansky, A. Saganek, A. Wyrozumska, *Prawo Wspólnot Europejskich. Orzecznictwo*, Warszawa 2001, s. 378.

może też połączyć odpowiedzi dotyczące dwóch lub więcej sformułowanych w pytaniu prawnym zagadnień, a nawet może przeredagować pytanie, jeśli uważa, że jest ono nieprawidłowo skonstruowane; nie może to jednak prowadzić do poszerzenia zakresu kognicji i wyjścia poza granice przekazanego przez sąd krajowy pytania prawnego.

Nie jest wykluczone, że sąd pytający zechce jednak wycofać pytanie prawne skierowane do ETS.

Zauważyć też należy, że w przypadku skierowania pytania do ETS sąd karny powinien zawiesić trwające przed nim postępowanie na podstawie art. 22 §1 k.p.k. z powodu długotrwałej przeszkody uniemożliwiającej prowadzenie postępowania i poczekać na wydanie przez Trybunał orzeczenia wstępnego. Pamiętajmy, że na podstawie art. 459 §1 w zw. z art. 22 §2 k.p.k. stronom przysługuje zażalenie na postanowienie o zawieszeniu postępowania karnego (jak też o odmowie jego zawieszenia lub podjęcia postępowania uprzednio zawieszonego w sytuacji wycofania pytania przez sąd orzekający). Można by więc sądzić, iż pomimo że, jak podkreślono, strony nie posiadają z punktu widzenia prawa wspólnotowego żadnego środka mogącego zapobiec przedłożeniu ETS zapytania, uzyskują tym samym możliwość pośredniego oddziaływania na treść zadanego pytania, jak i na ocenę zasadności takiego pytania w danej sprawie, gdyż skierowanie pytania do ETS stanowi przecież podstawę wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania, a tym samym zasadniczą część skarżonego postanowienia. Pojawia się pytanie, czy sąd odwoławczy rozpoznający zażalenie na zawieszenie postępowania może raz jeszcze przyjrzeć się zasadności wystąpienia do ETS i czy może on skutecznie wpłynąć na kształt pytań sądu niższej instancji²⁹, a nawet zapobiec rozpoznaniu sprawy przez ETS, orzekając o nieistnieniu przyczyny będącej podstawą zawieszenia postępowania, czyli *de facto* uznać, że nie ma podstaw do wystąpienia z pytaniem prawnym. Trzeba mieć na względzie to, że w omawianym trybie zażaleniowym kontrolowane jest postanowienie o zawieszeniu postępowania, a nie postanowienie o wystąpieniu do ETS z pytaniem prejudycjalnym, choć to właśnie treść postanowienia o wystąpieniu z pytaniem prawnym jest powodem zawieszenia postępowania. Nie da się zatem uniknąć pośredniej jego kontroli. Sąd rozpatrujący zażalenie na zawieszenie postępowania zasadniczo ocenia jednak, czy wystąpienie z pytaniem prawnym do Trybunału Sprawiedliwości można uznać w ogóle za długotrwałą przeszkodę uniemożliwiającą prowadzenie postępowania karnego, czy też wystąpienie z takim pytaniem nie ma charakteru takiej przeszkody. Pojawia się niebezpieczeństwo, że kontrolowanie przez sąd zażaleniowy w tej sytuacji zasadności pytania prawnego mogłoby być uznane za wyjście poza granice wytyczone przez przedmiot zaskarżenia.

²⁹ Por. orzeczenie w sprawie Chanel v. Cepeha 31/68, [1970] ECR 403.

Trybunał Sprawiedliwości zawsze może zwrócić się do sądu krajowego o doprecyzowanie pytania bądź też o uzupełnienie stanu faktycznego lub prawnego w zakresie niezbędnym do wydania orzeczenia prejudycjalnego. Chociaż zapytanie powinno zostać sformułowane precyzyjnie, Trybunał Sprawiedliwości nie podchodzi do tego wymogu z nadmiernym formalizmem. Zdarza się, że sędziowie Trybunału wyręczali nawet sąd krajowy, wydobywając z wadliwie skonstruowanego pytania rzeczywiste zagadnienie i nadając mu właściwą formę językową.

Do Trybunału napływają niekiedy nie pojedyncze pytania, ale kilka pytań przyjmujących formę sekwencji. Sąd krajowy wychodzi wówczas od głównego zagadnienia, oczekując wyboru pewnej interpretacji, która jest warunkiem sformułowania dalszych pytań³⁰. Funkcje procesowe Trybunału ograniczone są jednak wyraźnie do wydania orzeczenia wstępnego, nie jest natomiast możliwe zastąpienie orzeczeniem Trybunału wyroku w sprawie, w której powinien orzekać sąd krajowy.

Zanim Trybunał udzieli odpowiedzi na zadane pytanie, sąd krajowy na mocy art. 10 TWE ma możliwość stosowania tzw. środków tymczasowej ochrony. Tak więc sąd krajowy, przed którym toczy się sprawa karna, może być tymczasowo skrępowany w ten sposób, że nie będzie uwzględniać do czasu odpowiedzi Trybunału danej normy prawnej, gdy jej stosowanie zagraża Traktatowi, a zwłaszcza gdy są poważne wątpliwości co do ważności danego aktu wspólnotowego bądź wymaga tego interes stron oraz Wspólnoty.

ETS odpowiada tylko na pytania prawne sądu krajowego, na które odpowiedź ma znaczenie dla wydania końcowego merytorycznego rozstrzygnięcia. Art. 68 TWE i art. 35 TUE wprost mówią o „wyroku”, natomiast art. 234 TWE używa już także słowa „orzeczenie”, ale tylko gdy chodzi o grupę rozstrzygnięć niezaskarżalnych. Być może, z uwagi na źródło unormowania, jakim jest Traktat wspólnotowy, należałoby przyjąć jednolitą wykładnię i uznać, że w grę wchodzi rozstrzygnięcia kwestii merytorycznych albo formalnych, ale związanych z meritum. Niewskazane jest interpretowanie pojęcia „orzeczenie” użytego w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską wyłącznie w świetle polskiego kodeksu postępowania karnego, na gruncie którego do orzeczeń zalicza się wyroki oraz postanowienia. Nie we wszystkich systemach prawnych państw członkowskich taka nomenklatura może być używana. Pytanie prawne będzie więc przede wszystkim miało związek z zagadnieniami, których rozstrzygnięcie przez ETS konieczne będzie do orzeczenia przez sąd krajowy w przedmiocie odpowiedzialności karnej.

Można jeszcze pokusić się o inną interpretację art. 234 TWE i przyjąć, że poprzez użycie w nim słowa „orzeczenie” chciano poszerzyć zakres kognicji

³⁰ I.C. Kamiński, *Wymiar sprawiedliwości...*, s. 75.

ETS właśnie z uwagi na to, że pytanie prawne pojawiło się w sprawie przed sądem krajowym, która zakończy się orzeczeniem niepodlegającym już kontroli odwoławczej. Wówczas nie tylko w sprawach merytorycznych, ale i czysto formalnych, incydentalnych formułowanie pytania byłoby uzasadnione tym, że ewentualnych błędów przy wydawaniu wskazanego rozstrzygnięcia (także incydentalnego) nie da się już naprawić w ramach postępowania odwoławczego. Strony uwikłane w postępowanie toczące się przed sądem krajowym zmuszone byłyby respektować jakieś incydentalne (uboczne) rozstrzygnięcie wydane bez poszanowania prawa wspólnotowego.

6. Przebieg postępowania przed ETS w sprawie udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne skierowane przez sąd krajowy

Postępowanie dotyczące wydania przez ETS orzeczenia wstępnego dzieli się na część ustną i pisemną. Z uwagi na incydentalny charakter tego trybu istnieje wiele różnic w porównaniu z postępowaniem związanym z rozstrzygnięciem skarg bezpośrednich. Postępowanie o wydanie orzeczenia wstępnego nie ma charakteru kontradyktoryjnego; brakuje w nim sporu przeciwstawnych sobie stron. Wniosek o wydanie orzeczenia wstępnego ma służyć rozwiązaniu pewnego zagadnienia, które jest istotne w postępowaniu przed sądem krajowym. Wniosek zawierający pytanie nie jest skargą, a zatem nie istnieją powody uzasadniające wymianę pism między stronami oraz udzielanie odpowiedzi przez strony. Ani Statut ETS³¹ ani Regulamin proceduralny Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości³² nie wskazują szczególnie klarownie granic procedowania w sprawie wydania orzeczenia wstępnego, jednak unormowania dotyczące trybu, zawarte we wspomnianych aktach, pozwalają takie granice ustalić. Zasadniczo Trybunał orzeka w granicach złożonego przez sąd krajowy wniosku.

Z reguły Trybunał akceptuje dokonaną przez sąd krajowy ocenę tego, czy skierowane do niego pytanie prawne rzeczywiście wiąże się z toczącym się postępowaniem przed sądem krajowym, a odpowiedź na to pytanie jest potrzebna do wydania rozstrzygnięcia w indywidualnej sprawie. Trybunał może jednak oddalić wniosek, gdy uzna, że pytanie nie łączy się z głównym nurtem postępowania. Zgodnie z art. 104 §5 Regulaminu Trybunał, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, może zwrócić się do sądu krajowego o dodatkowe wyjaśnienia. Z pewnością dopuszczalne jest na tej podstawie przedstawienie

³¹ Protokół ustanawiający Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 26 lutego 2001 r. (DzU C 80 z 10.03.2001 r. z późn. zm.).

³² Regulamin proceduralny Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 19. czerwca 1991 r. (DzU L 176 z 04.07.1991, s. 7 oraz DzU L 383 z 29.12.1992, s. 117 z późn. zm.).

przez sąd krajowy dodatkowej argumentacji dla pytania postawionego we wniosku.

Niezbyt jasno natomiast rysuje się kwestia granic orzekania ETS, gdy sąd krajowy w trakcie rozpoznawania złożonego przez niego wcześniej pytania prawnego rozszerzyłby swój wniosek o wydanie orzeczenia wstępnego. W przepisach szczególnych zawartych w Regulaminie (art. 103–104a, 109a i 109b), a poświęconych rozpoznawaniu pytań prawnych nie ma wyraźnych ograniczeń w tym zakresie. Jednak w art. 42 Regulaminu, umiejscowionym w rozdziale poświęconym postępowaniu pisemnemu, które toczy się nie tylko w razie wniesienia skargi, ale także w razie złożenia wniosku o wydanie orzeczenia wstępnego, zabrania się zgłaszania podczas postępowania nowych zarzutów prawnych, chyba że są one oparte na okolicznościach prawnych lub faktycznych ujawnionych dopiero w czasie postępowania. Decyzja w sprawie przyjęcia nowego zarzutu podejmowana jest w końcowym wyroku. Być może więc wówczas, gdy sąd krajowy zada dodatkowe pytania, ale związane z kwestią, którą poruszono w pytaniu sformułowanym pierwotnie, rozszerzenie lub zawężenie granic pierwotnego wniosku byłoby dopuszczalne i Trybunał mógłby orzekać w tych zmodyfikowanych, rozszerzonych czy też zawężonych granicach. Byłoby to rozsądne rozwiązanie. Sąd krajowy już po złożeniu wniosku o wydanie orzeczenia wstępnego może przecież dostrzec jakieś dodatkowe kwestie związane z meritem zadanego pytania prawnego. Zwrócenie na nie uwagi Trybunału przyczyni się do kompleksowego i dokładnego zbadania całej sprawy. Dodać warto, że skoro złożenie wniosku nie jest ograniczone jakimś terminem, nie można mówić o przekroczeniu terminu do złożenia wniosku, w sytuacji gdy w trakcie postępowania przed ETS modyfikuje się jego granice³³.

Jeśli natomiast sąd krajowy, który złożył już wniosek, dostrzega potrzebę zwrócenia się do Trybunału w tej samej prowadzonej sprawie indywidualnej, ale w innej kwestii, niezwiązanej z pytaniem prawnym zadanym uprzednio, nie ma przeszkód, by rozpocząć nową procedurę i skierować kolejne pytanie prawne w tej samej indywidualnej sprawie, toczącej się przed sądem krajowym, do ETS.

Wspomnieliśmy już, że Europejski Trybunał Sprawiedliwości interpretuje prawo wspólnotowe, a nie krajowe, ale niekiedy będzie zmuszony orzec w kontekście krajowych unormowań. Trybunał nie może więc zupełnie dowolnie poszerzać samodzielnie granic rozpoznania sprawy, ale niekiedy będzie musiał liczyć się przy interpretacji prawa wspólnotowego z unormowaniami krajowymi,

³³ Por. także art. 23a Statutu oraz art. 104a i 104b Regulaminu dotyczące pilnego trybu prejudycjalnego oraz notę informacyjną dotyczącą składania przez sądy krajowe wniosków o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym, stanowiącą uzupełnienie wydane w związku z wejściem w życie pilnego trybu prejudycjalnego mającego zastosowanie do odesłań dotyczących przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

a w szczególności chociażby z przepisami pozwalającymi krajowemu karnemu sądowi odwoławczemu na orzekanie niezależnie od granic wniesionej do tego sądu skargi odwoławczej (por. art. 434 §3, 435, 439, 440, 455, 536 i 545 §1 k.p.k.).

Chociaż, jak wspominaliśmy, ETS nie orzeka o ważności prawa krajowego, to ze wskazanych przez Trybunał przesłanek oraz reguł może nieraz wynikać w sposób niebudzący wątpliwości, że przepis krajowy jest niezgodny z prawem wspólnotowym. Trybunał nie orzeka o tym wprost, ale z pewnością taką sprzeczność będzie starał się opisać przez rekonstrukcję sytuacji prawnej, a nie przez bezpośrednie wskazywanie na wadliwe prawo państwa członkowskiego.

W sprawach obejmujących rozpoznanie pytania prawnego istnieje, zgodnie z art. 23 Statutu, możliwość wypowiedzenia się w przedmiocie zadanego pytania przez samą stronę postępowania, państwa członkowskie, a także Komisję oraz instytucje, organ, urząd lub jednostkę organizacyjną Unii, które przyjęły akt, którego ważności bądź wykładni spór dotyczy. Niewykluczone, że i przy tej okazji w swych pismach procesowych i uwagach wspomniane podmioty będą sygnalizować inne jeszcze aspekty zagadnienia prawnego przedstawionego przez sąd krajowy.

W ramach części ustnej rozpoznawania wniosku o wydanie orzeczenia prejudycjalnego dochodzi między innymi do przedstawienia opinii rzecznika generalnego. W opinii tej rzecznik przedstawia w uporządkowany sposób okoliczności faktyczne oraz prawne – zarówno wspólnotowe, jak i krajowe – mające zastosowanie w danej sprawie. Nierzadko w jego analizach pojawiają się także wątki prawnoporównawcze, sięgające również poza systemy prawne państw członkowskich. Analizując prawodawstwo i orzecznictwo wspólnotowe, rzecznik nie ogranicza się do zreferowania stanu prawnego, lecz wskazuje na istniejące w nim sprzeczności oraz sugeruje sposoby ich rozwiązania. Czasem rzecznik stara się „realistycznie” wskazywać, w jaki sposób sędziowie Trybunału mogliby pogodzić bronione przez nich stanowisko z jego sugestią zawartą w opinii. Punkt widzenia rzecznika może być też niekiedy traktowany jako swoiste zdanie odrębne, do którego można się odwoływać, poddając rozstrzygnięcie krytyce i proponując zmiany w prawie w przyszłości³⁴. Sama opinia rzecznika nie może jednak stać się podstawą do sformułowania przez Trybunał z urzędu nowych kwestii i wyjścia poza granice pytania prawnego. Trybunał Sprawiedliwości może natomiast brać pod uwagę nową argumentację pytania, niepodnoszoną ani we wniosku sądu krajowego, ani niedostrzeżoną dotychczas przez sam Trybunał.

Art. 225 ust. 3 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską przyznaje Sądowi I instancji prawo do rozpoznawania pytań prejudycjalnych przedkładanych na mocy art. 234 w poszczególnych dziedzinach określonych w

³⁴ I.C. Kamiński, *Wymiar sprawiedliwości...*, s. 53, 78–80, 573–574.

Statucie. Jeśli Sąd I instancji uzna, że sprawa wymaga orzeczenia co do zasad, które może mieć wpływ na jedność i spójność prawa wspólnotowego, może on przekazać tę sprawę do rozpoznania Trybunałowi Sprawiedliwości. Naturalnie przy okazji przekazywania sprawy nie można dokonywać nieuprawnionego poszerzenia granic wniosku o wydanie orzeczenia wstępnego.

7. Skutki prawne orzeczenia prejudycjalnego

Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości wydane w odpowiedzi na pytanie prawne zgłoszone przez sąd krajowy wiąże ten sąd w konkretnej sprawie³⁵. Orzeczenie wydane przez ETS wiąże sąd odwoławczy także wtedy, gdy to wcześniej Sąd I instancji zwrócił się do Trybunału z zapytaniem³⁶.

Wyrok prejudycjalny wydany przez ETS wywołuje skutek nie *erga omnes* (czyli w odniesieniu do sądów krajowych państw członkowskich i w odniesieniu do Trybunału), ale tylko *inter partes*, gdyż jest wydawany na użytek konkretnej sprawy. Orzeczenie prejudycjalne może być wykorzystywane przez sądy innych państw członkowskich, bez angażowania Trybunału, na zasadzie *acte éclairé*. Skutek *erga omnes* orzeczenia wstępnego przekreśla chociażby możliwość ponownego zwrócenia się przez sąd krajowy do ETS o zbadanie tej samej sprawy w świetle nowych okoliczności nawet wtedy, gdy Trybunał stwierdził nieważność aktu normatywnego (w ten sposób pełna skuteczność orzeczenia prejudycjalnego może być zachwiana nawet w stosunkach *inter partes*). Pamiętać bowiem trzeba, że Trybunał nie ma mocy uchylenia aktu, który uznał za nieważny; może to zrobić dopiero odpowiedni organ, który ten akt wydał³⁷.

Rozstrzygnięcie wydane po udzieleniu pytania przez sąd krajowy należy doręczyć do wiadomości Kancelarii Trybunału, podając sygnaturę akt sprawy ETS, w której udzielona została odpowiedź na pytanie sądu krajowego. Podkreślić jednak należy, że sąd krajowy jest zupełnie niezależny w wydawaniu orzeczenia co do meritum sprawy i może nie zdecydować się oprzeć swego rozstrzygnięcia na przepisie zinterpretowanym przez ETS. Jeśli jednak już z tego interpretowanego przepisu korzysta, to nie ma prawa interpretować przepisów prawa unijnego w sposób odmienny niż uczynił to ETS w swym wyroku wydanym z powodu skierowania do niego wcześniej przez tenże sąd krajowy pytania prawnego.

Jeżeli zachodzi wątpliwość co do znaczenia lub zakresu wyroku, Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do dokonania jego wykładni na wniosek którejkolwiek ze stron lub instytucji Unii, która uzasadni swój interes w tym

³⁵ O. Kopiczko, *Polski obywatel przed sądami wspólnotowymi (pytanie prawne do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości)*, „Prawo Unii Europejskiej” 2004, nr 4, s. 40–41.

³⁶ J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2002, s. 323.

³⁷ Por. D. Kornobis-Romanowska (red.), *Stosowanie prawa wspólnotowego w prawie wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego*, Warszawa 2004, s. 127, 133–157.

zakresie (art. 43 Statutu). Wykładnia ogranicza się naturalnie do zapadłego rozstrzygnięcia i nie może prowadzić do zmiany tego rozstrzygnięcia, a zwłaszcza do umieszczenia w wyroku rozstrzygnięć dotyczących zupełnie nowych kwestii.

Do Trybunału Sprawiedliwości można wnieść rewizję od wyroku jedynie w związku z ujawnieniem okoliczności faktycznej mogącej mieć decydujące znaczenie, nieznaną przed wydaniem wyroku ani Trybunałowi Sprawiedliwości, ani stronie żądającej rewizji. Postępowanie wszczyna się na mocy orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości wyraźnie stwierdzającego istnienie nowej okoliczności faktycznej uzasadniającej rewizję i – tym samym – stwierdzającego dopuszczalność wniosku w tej sprawie (art. 44 Statutu).

Wspomniany już przepis art. 225 ust. 3 stanowi również, że orzeczenia wydane w sprawach pytań prejudycjalnych przez Sąd I instancji mogą zostać w drodze wyjątku, na warunkach i w zakresie określonym przez Statut, poddane kontroli Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli zachodzi poważne ryzyko naruszenia jednności i spójności prawa wspólnotowego³⁸.

8. Podsumowanie

Zwrócenie się z pytaniem prawnym przez sąd karny do innego organu, na przykład właśnie do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, powoduje, że do głównego nurtu postępowania karnego dołącza się postępowanie „dodatkowe” zintegrowane z głównym procesem. Jednocześnie skrępowanie sądu krajowego w zakresie rozpoznania sprawy karnej w jakimś stopniu „przenosi się” na organ rozpatrujący pytanie prawne. W końcu udzielenie odpowiedzi ma być przecież przydatne w konkretnej sprawie indywidualnej, toczącej się przed sądem krajowym. Zatem organ rozpoznający pytanie prawne jest ograniczony do działania w zakresie swych kompetencji oraz dodatkowo „dotyka” go skrępowanie, jakie towarzyszy organowi krajowemu.

³⁸ Warto zwrócić uwagę na art. 56 Statutu, zgodnie z którym odwołanie może zostać wniesione do ETS od ostatecznych orzeczeń Sądu I instancji i orzeczeń tego sądu rozstrzygających kwestie merytoryczne jedynie w części lub rozstrzygających kwestię proceduralną dotyczącą zarzutu braku właściwości lub niedopuszczalności. Z kolei w myśl art. 58 Statutu odwołanie do Trybunału Sprawiedliwości jest ograniczone do kwestii prawnych. Podstawę odwołania stanowi brak właściwości Sądu I instancji, naruszenie procedury w postępowaniu przed tym sądem wpływające niekorzystnie na interesy wnoszącego odwołanie oraz naruszenie prawa Unii przez Sąd. Odwołanie nie może dotyczyć wyłącznie ustalenia wysokości kosztów postępowania lub wskazania strony je ponoszącej. Zgodnie z art. 113 ust. 2 Regulaminu przedmiot (treść) procedury przed Sądem I instancji nie może być zmieniony w postępowaniu apelacyjnym przed Trybunałem Sprawiedliwości.

Unormowania zawarte w polskim prawie karnym procesowym nakładające na sąd odwoławczy ograniczenia w rozpoznawaniu sprawy i orzekaniu, pozostające poza obszarem zastrzeżonym dla prawa wspólnotowego, nie mogą zostać zignorowane w trakcie postępowania prejudycjalnego toczącego się przed Trybunałem Sprawiedliwości. Pamiętać trzeba o stanowisku ETS, który podkreśla, iż konflikt pomiędzy prawem wspólnotowym a prawem wewnętrznym nie występuje, jeśli to pierwsze uznaje komplementarność przepisów prawa krajowego lub nawet integruje się z nimi w narodowym systemie prawnym³⁹.

Warto też zauważyć, że każdy organ biorący udział w rozpoznawaniu pytań prawnych powinien dostrzegać ewentualne uprzednie rozstrzygnięcie innego organu w przedmiocie jakiejś kwestii prawnej dotyczącej przedmiotu tego samego postępowania karnego w sprawie indywidualnej po to, aby dążyć do kształtowania jednolitości orzecznictwa⁴⁰ oraz zapobiegać temu, aby interpretacja przepisów dokonywanych przez niezależne od siebie organy nie piętrzyła nieuzasadnionych sprzeczności w obrębie jednego systemu prawnego.

QUESTION ON A POINT OF LAW TO COURT OF JUSTICE OF EUROPEAN COMMUNITIES IN CRIMINAL CASE

Summary

The paper has presented the procedure of addressing by a Polish court the Court of Justice of the European Communities with a question on a point of law in a criminal case and the course of proceedings before the Court, as well as the importance and consequences for criminal proceedings in an individual case of the Court's decision, including interpretation of the community law in an answer to the put question on a point of law. At the same time the Author has raised the question of the Court's cognition limits in connection with the cognition limits of a Polish criminal court sending such a question on a point of law, especially the limits set by the regulations of the domestic law, lying outside the scope of the European Community legislation. The considerations have shown an influence of the cognition range of a Polish criminal court on the Court's cognition range in a specific criminal case, and whether and to what extent the Court must (answering a question on a point of law by a domestic court) consider trial standards restricted exclusively for the domestic legislator, and particularly those that grant trial guarantees to participants of a trial. This issue is important in the context of importance assessment of decisions by the Court of Justice of the European Communities for decisions made in the Polish criminal proceedings, especially in the context of endeavours for unification of court decisions in the member countries based on the

³⁹ Orzeczenie w sprawie Rewe-Zentralfinanz and Rewe-Zentral AG v. Landwirtschaftskammer für das Saarland, C-33/76, [1976], ECR. Patrz też A. Wentkowska, *Europejski Trybunał...*, s.106.

⁴⁰ Por. R.A. Stefański, *Rola Sądu Najwyższego w kształtowaniu jednolitości orzecznictwa w sprawach karnych* [w:] *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, red. S. Waltoś, Kraków 1998, s. 263–291.

EU law standards.